Advies stedenbouwkundig R&D/team Noord

Aangepast n.a.v. overleg en afstemming met M en A.

Aanleiding

De aanvraag betreft een transformatie van een deel van de telefooncentrale van KPN op de hoek van de Wingerdweg met de Varenweg. De centrale bestaat uit 3 bouwdelen, die resp. in 1924, 1941 en 1961 zijn gerealiseerd. Dankzij technologische ontwikkelingen is de benodigde ruimte voor de telefooncentrale veel minder geworden en inmiddels geconcentreerd in het bouwdeel uit 1961 langs de Varenweg. De oudere bouwdelen op de hoek met de Wingerdweg zijn in 2018 verworven door Midvast en komen dit jaar vrij voor herontwikkeling.

Verkenning

Om de mogelijkheden van deze locatie te verkennen is in opdracht van Midvast door VURB-architects een volumestudie gemaakt (dd. 14-07-2022). Naast een overzicht van de bouwgeschiedenis zijn in de studie een aantal opties aangegeven, variërend van een interne verbouwing tot volledige sloop/nieuwbouw. In overleg met de Initiatieven tafel Noord gaat de voorkeur uit naar de optie waarin het meest karakteristieke bouwdeel uit 1924 wordt gerenoveerd en de uitbreiding uit 1941 wordt vervangen door nieuwbouw.

Conceptaanvraag

De conceptaanvraag, d.d. 21-07-2023, is gebaseerd op bovenstaande optie. In het te renoveren deel aan de Wingerdweg is op de begane grond een publieksgerichte functie voorzien, bijvoorbeeld horeca. De woonfunctie op de verdieping (voormalige bedrijfswoning) blijft behouden in de vorm van 2 appartementen. Het bouwdeel uit 1941 wordt gesloopt en vervangen door een kleinschalig appartementencomplex met een hoogte van ca. 16 meter (5 bouwlagen). Boven gemeenschappelijke functies op de begane grond, waaronder parkeren, liggen 8 appartementen op de verdiepingen. De aanvraag betreft eigen grond, inclusief een ca. 8 meter diepe voortuin aan de zijde van de Wingerdweg, een ca. 3 meter brede strook naast de voormalige Resedaschool aan Wingerdweg en een ca. 5 meter diepe nis aan de zijde van de Varenweg. In de conceptaanvraag is de voortuin bestemd voor een uitbouw met terrasfunctie, de overige onbebouwde ruimte is bestemd als entreegebied naar de verschillende functies.

Stedenbouwkundige situatie

De telefooncentrale vormt de noordelijke hoek van een groot bouwblok tussen de Gentiaanbuurt en het Noordhollandsch Kanaal (NH-Kanaal), waar ook de voormalige St. Ritakerk in de zuidelijke hoek onderdeel van is. De Gentiaanbuurt aan de overzijde van de Wingerdweg is, net als de overige tuindorpen in Noord, een stedenbouwkundige en architectonische ensemble dat sinds de bouw in 1923-1925 vrijwel intact is gebleven. Het bouwblok van de telefooncentrale dateert ongeveer uit dezelfde periode maar heeft de afgelopen eeuw meerdere wijzigingen en aanpassingen doorgemaakt waardoor in dit blok een grote diversiteit aan panden, functies en bouwstijlen is ontstaan. Deze gelaagdheid heeft zowel betrekking op de opeenvolgende functies binnen één gebouw, zoals in de naastgelegen Resedaschool of de voormalige St. Ritakerk, alsmede op vervanging van gebouwen door nieuwbouw, zoals de Europan woningen langs het NH-Kanaal, maar ook op stedenbouw, zoals het openbaar toegankelijke binnenterrein. Door deze transformaties is niet alleen de architectuur, maar ook de stedenbouwkundige structuur van het bouwblok de afgelopen eeuw geleidelijk gewijzigd. Dit

geldt ook voor de bouwhoogte. De huidige bouwhoogtes in dit bouwblok zijn niet het gevolg van een alles omvattend ontwerp, zoals in de Gentiaanbuurt, maar het gevolg van min of meer pragmatische keuzes om op enig moment gebouwen te slopen, te bouwen of slechts gedeeltelijk te voltooien, zoals de toren van de St. Ritakerk.

In aansluiting op bovenstaande transformaties wordt in de aanvraag een aanpassing voorgesteld van de inmiddels overbodig geworden bouwdelen van de telefooncentrale. Naast renovatie van het meest karakteristieke bouwdeel t.b.v. een nieuwe functie, wordt ook nieuwbouw voorgesteld ter plaatse van het te slopen bouwdeel, waardoor de bouwhoogte op deze locatie toeneemt tot ca. 16 meter. Dit is ongeveer 6 meter hoger dan het bestaande volume, maar wijkt niet veel af van de hoogte die in de directe omgeving aanwezig is, of was, zoals de woonblokken van de onlangs gerestaureerde Gentiaanbuurt (nokhoogte ca. 12,50 meter), de naastgelegen Resedaschool (hoogte ca. 12 meter) of het cluster met scholen dat ooit langs het NH-Kanaal en op het binnenterrein achter de telefooncentrale stond (nokhoogte ca. 15,50 meter).

Johan van Hasseltzone

De aanvraag sluit niet alleen aan op de dynamiek binnen het bouwblok, maar op een hoger schaalniveau ook op de dynamiek van Amsterdam Noord. Een eeuw geleden, tijdens de bouw van de tuindorpen én de telefooncentrale, bleef aan de overzijde van de Varenweg een ca. 100 meter brede zone gevrijwaard van bebouwing voor aanleg van het Johan van Hasseltkanaal. In de jaren ’60 van de vorige eeuw is de onbebouwde zone benut voor de aanleg van een doorgaande, verhoogd gelegen autoweg dwars door de tuindorpen met een brug over het NH-Kanaal, in combinatie met een doorgaande, verdiept gelegen autoweg parallel aan het NH-Kanaal. Op het snijpunt van beide wegen ontstond een groot verkeersplein. Door de wegen en het verkeerplein werd de bestaande verdeling van de tuindorpen over 4 clusters versterkt en raakten deze min of meer definitief van elkaar geïsoleerd, zowel in ruimtelijk als sociaal opzicht.

Deze scheiding tussen de tuindorpen in Noord bestaat tot op de dag van vandaag en is met de aanleg van de Noord-/Zuidlijn en de opening van station Noorderpark in het midden van het verkeersplein zelfs toegenomen omdat de bouw van dit station uitsluitend heeft geleid tot een uitbreiding van de weginfrastructuur en niet tot een gebiedsontwikkeling of verbetering van de openbare ruimte voor voetgangers en fietsers, waarmee de vier clusters in de kwadranten van deze knoop met elkaar verbonden hadden kunnen worden. Het resultaat van deze eenzijdige benadering is dat station Noorderpark momenteel in het midden in een troosteloos ‘niemandsland’ ligt zonder enige verblijfskwaliteit, ondanks de nabijheid van de tuindorpen en het Noorderpark. Het ruimtelijke isolement van station Noorderpark is een groot probleem omdat dit station een belangrijke bestemming is voor de bewoners uit de omringende tuindorpen/ontwikkelbuurten, maar door de ligging in het midden van het verkeersplein niet goed met deze buurten is verbonden. Bovendien wordt de weginfrastructuur de komende jaren wederom aangepast om ruimte te bieden aan uitbreiding van het openbaar vervoer tussen de gebiedsontwikkelingen ter weerszijden van de tuindorpen (Hamerkwartier, resp. Buiksloterham, NDSM, Klaprozenbuurt en Cornelis Douwes).

Om een betere balans te vinden tussen uitbreiding van infrastructuur rond station Noorderpark en de ruimtelijke relatie met omliggende tuindorpen en groengebieden te versterken is dit gebied, de ‘Johan van Hasseltzone’, in de Omgevingsvisie Amsterdam als ‘Schakelpunt’ opgenomen. Schakelpunten zijn “plekken waar verschillende buurten of gebieden met de ruggen tegen elkaar liggen en vaak voornamelijk een verkeersfunctie hebben. Ze hebben de potentie om een centrale en verbindende rol te spelen. De (complexe) opgave is om prettige en bij de omgeving horende plekken te maken door een integrale benadering van bebouwing, openbare ruimte, infrastructuur en

programma.”. Deze opgave is ook vertaald in de concept Ontwikkelstrategie ‘Bouwen aan buurten voor de toekomst’ en in het concept Hoogbouwbeleid. Momenteel wordt in opdracht van de Vervoerregio, V&OR en GO door R&D team Noord én Noordflank een stedenbouwkundige verkenning afgerond die eind 2024 moet leiden tot een Nota van Uitgangspunten voor de Johan van Hasseltzone.

Eén van de ambities in de integrale benadering is het aantrekkelijker maken van de langzaam verkeersroutes van en naar station Noorderpark, onder andere door langs deze routes, waaronder de Varenweg, ruimte te bieden voor aanvullende woningbouw en voorzieningen. Hoewel de toekomstige uitwerking van het schakelpunt Johan van Hasseltzone nog niet bekend is sluit de conceptaanvraag voor Wingerdweg 38-40 zowel stedenbouwkundig als programmatisch aan op bovenstaande ambitie. Enerzijds door in het meest karakteristieke bouwdeel op de hoek een openbaar toegankelijke publieksfunctie te realiseren en anderzijds door een aanzet te geven in de versterking van de woonfunctie langs de Varenweg waarmee de identiteit van deze route naar station Noorderpark kan worden versterkt.

Architectuur

Zoals aangegeven wijkt de voorgestelde hoogte van het nieuwe bouwdeel niet veel af van de hoogte in de omgeving. Wat wel in enige mate afwijkt is het ontbreken van een kap of het maken van een terugliggende daklaag waarmee de het nieuwe bouwdeel verticaal wordt beëindigd, analoog aan de kappen en/of detaillering van de platte daken in de omgeving. Van belang is ook de wijze waarop deze afwijkende hoogte en wordt uitgewerkt, alsmede het contrast tussen het te behouden deel en het nieuwe bouwdeel. In de conceptaanvraag is dit nog niet overtuigend, vooral om dat een groot deel van de karakteristieke voorgevel, inclusief de gevelstenen van Hildo Krop, schuil gaat achter een nieuwe aanbouw in de voortuin. Om het contrast tussen oud en nieuw te versterken en het ruime groene profiel van de Wingerdweg te behouden is de aanbouw in de voortuin stedenbouwkundig, noch architectonisch gewenst. In relatie tot de beoogde publieksfunctie op deze markante hoek aan de fietsroute naar station Noorderpark heeft een groene inrichting van de voortuin voorkeur, al dan niet in combinatie met een terrasfunctie. In aansluiting op de behouden tuinmuur van de Resedaschool past daarin ook een reconstructie van de oorspronkelijke tuinmuur van de telefooncentrale waarmee de inrichting en functie van de voortuin op een mooie wijze kan aansloten op de onlangs vernieuwde inrichting van de Wingerdweg.